

‘Konut’tan değil ‘Yuva’dan Olmak!

Kentlerimizin geleceğinin, kentte yaşayanları ve çevreyi dikkate almayan ‘çılgın projeler’e emanet edemeyiz. Kentte yaşayanların kent hakkında verilen kararların oluşum sürecine ve kentin imkânlarına eşit vatandaşlar olarak katılımını sağlayacak olan, ‘kent hakkı’na uygun bir anlayışın kentlere hâkim olması gerekiyor. Kentsel dönüşüm hiçbir yerde ve hiçbir zaman sadece konut alanlarına yapılan bir müdahale olarak kalmamıştır.

Kentsel dönüşüm, birçok örnekte, sosyo-psikolojik, ekonomik, kültürel etkileri olan bir mekânsal tahribata neden olmuştur. Bu nedenden dolayı kentsel dönüşüm sonucu “konut”tan değil “yuva”dan olunduğunu özellikle ve ısrarla belirtmek gerekiyor. Türkiye örneğinde kentsel dönüşüm mağduru olan ya da kentsel dönüşüm tehdidi altındaki mahallelerin birçoğu; kentsel hareketlerle, dayanışmayla kurulup gelişmiş, halen süregelen dayanışma ilişkilerinin mekânsal kimlik oluşturduğu eski gecekondular mahalleleridir. Bu mahallelerde geçmişin mekânda somutlaşan deneyimi bir kolektif hafıza ve kimlik kaynağıdır. Dolayısıyla söz konusu mahalleler; mekânsal kimliğin egemen olduğu mahalleler olduğundan, mekâna müdahale doğrudan kimliğe müdahale ve onun tahribi anlamını taşımaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamaları ve hatta tehditlerinin mahalleler üzerinde son derece önemli toplumsal etkileri var. Bunları somutlaştırmak amacıyla, araştırmacılarından olduğum bir TÜBİTAK araştırmasının bazı verilerinden hareketle, kentsel dönüşüm projesi hazırlanan Sarıyer Derbent Mahallesi’nden, dönüşüm tehdidi altındaki başka birçok mahalle için de geçerli olduğunu düşündüğüm, birkaç veriyi paylaşmak isterim. İçinde yaşayanların kurdukları mahallede yine kendilerinin inşa ettiği evlerde yaşayanlar için hem yaşadıkları konutlar ve bahçeleri, hem de sokaklar ve mahalle birbirinin devamı olarak yuvayı oluşturmaktadır. Buradaki konutlar, güvenlik hissi veren, geçmişteki

gecekondu mücadelelerinin oluşturduğu bir kolektif hafızayı temsil eden, komşuluk ilişkilerinin güçlü olduğu ve içinde yaşayanların olanakları ölçüsünde kendilerine göre biçimlendirdiği ve özdeşleştikleri yuvalardır.

Sorun sadece “**konut**” olmadığından dolayı, elverişli koşullar sağlansa bile, Derbent örneğinde mahallelilerin yüzde 93’ü mahalleden, yüzde 82’si komşulardan ayrılmayı kabul etmeye yanaşmıyorlar. Mahallede yaşayanların sadece yüzde 4’ünün mahalleden memnun olmadığı yüzde 63’ünün ise çok memnun olduğu görüyoruz. Yani koşulları elverse bile mahalleden ayrılmak isteyenlerin oranının yüzde 6’da kaldığı, yaşayanların yüzde 82’sinin oturduğu konutun konforundan memnun olduğu bir kentsel mekân dönüştürülmek istenmektedir. Bu verilerden ortaya çıkan durumdan hareket edersek, egemen söylemin aksine, mahallelilerin mekâna ilişkin sorunların altında ezildiğini ve dönüşüme ihtiyaç duyduğunu söyleyemeyiz.

Mahallelilere göre sadece kentsel dönüşümü öngören plan ve projeler değil, AVM’ler ve kapalı siteler de dönüşümün somut işaretleri olarak tehdittir. Mahallenin içerilerine sokulan ve kentsel mekân olarak mahalleyi bölen sitelerin duvarları, mahallede yaşayanların büyük bir bölümünde kuşatılmışlık hissi doğurmaktadır. Öyle ki mahallelilerin yüzde 60’ı, mahalleli gençlerin ise yüzde 79’u anket sorularına verdikleri yanıtlarda, sitelerin duvarlarından rahatsız olduklarını belirtmektedirler.

Derbent’te, kapı komşularını dahi tanımayanların oranının yüksek olduğu günümüz kent hayatında, özellikle yüksek katlı yabancılaştırıcı binalardan oluşan sitelerinkinin tam tersi bir gerçeklik yaşanmaktadır. Kentsel dönüşüm tehdidi altındaki bu gecekondu mahallesi sakinlerinin yüzde 81’i “**gerekirse komşudan borç isterim**”, yüzde 87’si “**çocuğumu komşuya emanet ederim**”, yüzde 89’u “**başım derde girse ilk olarak komşuma giderim**”, yüzde 57’si “**komşularıyla kışlık erzak hazırlarım**” demektedir. Dolayısıyla bambaşka bir toplumsal gerçekliği yaşadığı bir kentsel mekân söz konusudur. Yine mahallelilerin yüzde 83’ü mahalle bakkalından veresiye alışveriş yapabileceğini ifade etmektedir. Tüm bu sonuçlar ortadayken, konutundan edileceklerin aynı zamanda ekonomik dayanışma ilişkilerinden, güvenlik hissinden ve yardımlaşmadan da koparılmış olacaklarını söyleyebiliriz.

Gecekondu mahalleleri, bazen kimsenin kimseyi tanımadığı kentsel mekânlardan farklıdır. Mahallelinin yüzde 62’si, 100’den fazla hanede yaşayanları tanıdığını iddia etmektedir. Mahalle yabancılaştırıcı bir mekân değil. Ama henüz diyelim... Çünkü dönüşüm projeleri - yerinde dönüşüm projeleri olarak uygulansa bile- eski mahalleyi duvarlarla bölecektir. Böylece kapalı siteler ile kenarlara doğru itilmiş çok katlı binalara sıkışmış, merkezini, çarşısını, bahçesini yitiren parçalanmış mekânlarda yaşamak zorunda kalacak eski mahallelilerde, sıkışmışlık ve yabancılaştırmışlık duygusu oluşturacaktır.

Yine Derbent örneğinde, kentsel dönüşüm projeleri, yığınla ve teslimiyete değil, mahallenin kuruluş dönemlerindeki yıkıma karşı eylemlerde ya da altyapı hizmetlerine ulaşmak için gösterilen ortak mücadelelerde olduğu gibi, dayanışma ruhunu güçlendiren bir gelişme olmuş. Mahallelilerin yüzde 60’ı, kentsel dönüşüm tehdidinin, dayanışmayı daha da güçlendirdiğini ifade ediyorlar. Üstelik mücadelede yalnız da değiller. Kentsel dönüşüm karşıtı muhalefet, meslek odalarının, sendikaların, STK’lerin, örgütlü siyasi grupların, üniversitelerin desteğini almakta ve güçlü bir şekilde örgütlenmektedir. Kentlerimizin geleceğinin, kentte yaşayanları ve çevreyi dikkate almayan “**çılığın projeler**”e emanet edemeyiz. Kentte yaşayanların kent hakkında verilen kararların oluşum sürecine ve kentin imkânlarına eşit vatandaşlar olarak katılımını sağlayacak olan, “**kent hakkı**”na uygun bir anlayışın kentlere hâkim olması gerekiyor. Katılımcı anlayışla oluşturulan, rant değil insan odaklı, “**insan ve çevre dostu projeler**”in, geleceğin kentlerini oluşturacağı inancıyla...

Yrd. Doç. Dr. HAKAN YÜCEL Galatasaray Üniversitesi